

AZ ÉLETMINŐSÉG KUTATÁSA VÁROSI TEREKBEN

CSÉBI MÁRK

QUALITY OF LIFE RESEARCH IN URBAN AREAS

Nowadays, quality of life is a popular research topic. It is a multidisciplinary theme, so it hasn't got a current definition, but in this study I try to give an overview the framework of quality of life, and other social indicators. Quality of life is so popular, because it is a relevant political goal in almost every territorial level. In this study I present many different and famous indicators from global to urban level. Indices have got common points, like e.g. wealth, education, environmental conditions, work, security etc. This essay mainly theoretical and recapitulative, my own research result is in the last chapter in connection with Budapest territorial inequalities in the objective quality of life. The main changing between 2001-2011 is, that Buda become mosaical. In Pest's districts has got several changing too. It is standing out a fault line in Pest in the quality life and South-Pest has got a massive wrong status, but for example urban regeneration and recycling of brown fields good opportunities to increase the urban quality of life.

1. TÁRSADALMI JELZŐSZÁMOK

Az egy főre jutó GDP (Gross Domestic Product) nagyon sokáig egyeduralkodó mutatószám volt, ha egy terület egység fejlettségét kellett górcső alá venni – és jelenleg is ez a legelterjedtebb. Azonban a GDP csupán a gazdaság teljesítőképességét mutatja meg (ezt is torzán, hiszen pl.: természeti katasztrófák okozta károk helyreállítása is növeli). A társadalmi, környezeti összetevőkkel nem számol. A. C. Pigou már 1920-ban *The Economics of Welfare* című könyvében megállapította, hogy „a gazdasági jóllét a jóllétnek azon része, melynek mérőrúdja a pénz” „... a gazdasági jóllét egy rossz index a teljes jóllétre” (PIGOU 1920). A kvantitatív forradalom idején a tudósok próbáltak minden jelenséget számszerűsíteni és a '60-as években megszületett a Társadalmi Jelzőszámmozgalom az USA-ban (EGEDY2009). A társadalmi haladást, a jól létet kvantifikálni próbáló kutatások már a kezdetekben rámutattak arra a paradoxonra, hogy az anyagi kibocsátás szintje egy bizonyos határpont felett egyre gyengébb kapcsolatot mutat a társadalmi jól-léttel, a népesség elégedettségével és boldogságával (NAGY-KOÓS 2015). Pigou a korábban említett munkájában erre is utalt: „Az elégedettség és a pénz mennyisége között nem közvetlen, hanem közvetett a kapcsolat” (PIGOU 1920). Ez Easterlin-paradoxonként vonult be a tudomány világába, köszönhetően annak, hogy Richard Easterlin 1974-ben megjelent *Does Economic Growth Improve the Human Lot* című tanulmányában adatokkal támasztotta alá azt az

állítását, miszerint a tehetősebb országok lakói nem feltétlenül boldogabbak, mint a szegényebb országok lakói, ha bizonyos alapvető szükségleteik kielégítettek (EASTERLIN 1974). A számos kritika hatására 2010-ben 37 országra kiterjedő nemzetközi kutatása alapján ismét megerősítette a paradoxon létezését (EASTERLIN eds. 2010).

A GDP leváltására a fenti okokból kiindulva sorra születtek a leváltására irányuló komplex mutatók, mint pl.: ISEW (Fenntartható Gazdasági Jólét Mutatója), GPI (Valódi Fejlődés Mutatója), HDI (Humán Fejlettségi Index), HPI (Boldog Bolygó Index), stb. Mindeközben különböző fogalmak születtek (általános konszenzus nélkül), melyeket sokszor szinonimaként alkalmaztak és nem tisztázták a különbségeket. A témában legtöbbször előforduló fogalmak a következők: boldogság, elégedettség, jól-lét, életminőség, élıhetőség, humán fejlettség. Mindközül véleményem szerint legáltalánosabb a boldogság, mely pozitív érzelmekkel jellemezhető mentális állapot. Az életminőség-típusú vizsgálatokban leginkább a pszichológiában használják, lásd Magyarország boldogságtérképe (OLÁH et. al. 2016). Összesen 67 kérdésből álló kérdőívüket 5332-en töltötték ki az ország 737 településéről. Az adatokat régiós és megyei bontásban is ábrázolták, sőt települési rangsort is felállítottak. A kutatásból kiderül még a boldogságnak milyen összefüggései vannak a nemmel, életkorral, családi állapottal, iskolázottsággal és az anyagi helyzettel. Az elégedettség jóval konkrétabb kategória egyszerű eldöntendő kérdéssel, vagy Likert-skálával megadható, gyakran alkalmazzák például EU-s projektek monitoringja során. Az általam vizsgált életminőség, valamint a 2009-es Stiglitz-jelentés óta „felkapott” jól-lét közötti pontos különbség a mai napig nem tisztázott (NAGY KOÓS 2015). Mindkettőt lehet objektíven és szubjektíven is mérni. Az élıhetőséget többnyire a külföldi szakirodalomban használják, leginkább városi, valamint mikroszintű vizsgálatoknál. A különböző élıhetőségi rangsorokban kiemelt szerepet kapnak a környezeti mutatók. A humán fejlettségi indexet (HDI) az ENSZ dolgoztatta ki és publikálja az ország-jelentéseit több éve. A számos kritikának miatt a számítás módja többször is változott, de alapvetően három dimenziója van: hosszú és egészséges élet, tudás, jólét. Módosított változata kisebb területi szintű longitudinális vizsgálatokat tesz lehetővé.

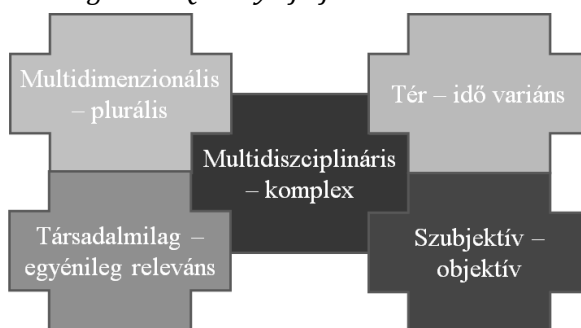
2. AZ ÉLETMINŐSÉG DEFINIÁLÁSA, JELLEMZŐI

Az életminőség definiálása nem egyszerű feladat, ugyanis multidiszciplináris jellegéből adódóan a vele foglalkozó számos tudomány más-más szempontokat hangsúlyoz. A témával legtöbbet foglalkozó tudományok: közgazdaságtan, szociológia, geográfia, orvostudomány, pszichológia, politika és a statisztika. Ennek köszönhetően több mint száz fogalommagyarázat létezik (EGEDY 2009). A fogalmat először A. C. Pigou használta: „ A nem gazdasági jóllétet képes módosítani annak a módja, ahogyan az ember megkeresi a jövedelmét. A

munkakörülmények visszahatnak az életminőségre” (PIGOU 1920). Ám a kvantitatív forradalom óta terjedt el igazán a tudományokban. Geográfusként saját definícióm leginkább Egedy Tamáséhoz áll közel: az életminőség olyan komplex, többdimenziós társadalmi jelzőszám mely számszerűsíti egyrészt a település társadalmi, gazdasági és környezeti szegmenseit (objektív tényezők), másrészt bemutatja a mindezekről alkotott egyéni véleményeket (szubjektív tényezők). Igazán megfoghatóvá jellemzőinek, karakterisztikáinak megadásával válik (1. ábra).

1. ábra: Az életminőség karakterisztikái

Figure 1: Quality of life characteristics

Forrás: I. Andráško (2013) alapján saját szerkesztés.

A továbbiakban Ivan Andráško összefoglaló művére támaszkodva, illetve azt kiegészítve mutatjuk be az életminőség karakterisztikáit (ANDRÁSKO 2013):

- multidiszciplináris – komplex: az életminőséget sok tudomány vizsgálja, kiemelten minimum hét. A multidiszciplinaritásnak köszönhetően rendkívül összetett koncepciók keletkeztek kutatásáról, mai napig nem született egy mindenki által elfogadott séma.
- multidimenzionális – plurális: multidiszciplinaritásából adódóan, sokféle más-más társadalmilag fontos szempontokat kiemelő indikátorrendszerrel válik mérhetővé, azonban ez a legtöbb esetben bonyolult, holott a végcél nagyon egyszerű: a boldogság növelése.
- társadalmilag – egyénileg releváns: mind összetársadalmi szinten, mind egyénileg fontos az életminőség javítása, mindkettő alakulásában kiemelt szerepe van a politikának, mely a különböző pártok kommunikációjában egyre többször meg is jelenik.
- objektív – szubjektív: mérhetőségének talán legnagyobb nehézsége – az adatgyűjtés mellett – az, hogy nem elég csupán objektív mutatókat használni, hanem fontos megkérdezni az ott élőket is, milyennek ítélik meg életminőségüket. Utóbbinál kiemelt szerepe van a reprezentativitásnak. A két kutatás során eltérő eredmények is

szülehetnek pozitív és negatív irányba is („a hely szelleme”), tehát az objektív és szubjektív értékek nincsenek szoros összefüggésben egymással (ÁGOSTON *et. al.* 2007)

- tér – idő variáns: mivel társadalomhoz kötődő jelenségről van szó, ezért tér és idő paraméterekkel válik elemezhetővé, összehasonlíthatóvá válik – a geográfiában is – mint ahogy erre számos példát mutatok be a továbbiakban.

3. AZ ÉLETMINŐSÉG TELEPÜLÉSI SZINT FELETTI VIZSGÁLATA

Globálisan elfogadott életminőség mérésére kidolgozott index nincs, így a továbbiakban szubjektíven területi léptékenként más-más komplex mutatókat elemzek. A Numbeo (www.numbeo.com) a világ legnagyobb ingyenes felhasználói adatbázisa országokról, - tehát szubjektív adatokat mutat be – ezért választottam a globális szint bemutatásához életminőség indexüket. 2009 óta működnek és félévente frissítik adataikat. 2016-ban 56 országra vonatkozóan az alábbi részindexek alapján súlyozással számították ki mutatójukat: megélhetési költségek, környezetszennyezés, klíma, közlekedés, vagyon-jövedelem arány, egészségügy, biztonság. Tehát az index kiemelt súlyt szán a jövedelemnek és a környezeti mutatóknak. Az eredmények terjedelme jelentős, hiszen a legmagasabb Svájc háromszorosa Malajzia értékének. Kontinensenként vizsgálódva megállapítható, – Afrika jelentős adathiánya miatt – hogy Ázsia értékei a legalacsonyabbak, ezen belül is kiemelkedik Délkelet-Ázsia (Indonézia, Thaiföld, Fülöp-szigetek). Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Korea és Japán magas értékeket mutat. Amerika esetében az USA-Mexikó határ markáns választóvonal. Kevésbé erőteljes határvonal rajzolódik ki Európa térképén is, mely gyakorlatilag a korábbi vasfüggönynek feleltethető meg. Kontinensünk különböző részein az eltérő társadalmi-gazdasági és intézményi keretek hatással vannak az életminőség értelmezésére, a nemzetek politikájában való megjelenésére, valamint mindennapi életben való alkalmazására is (SZIRMAI 2006).

A lineáris korreláció segítségével ki tudjuk fejezni, hogy milyen kapcsolat mutatkozik az egyes tagállamok egy főre jutó GDP értékei (x tengely), valamint lakosságuk élettél való elégedettsége között (y tengely) (2. ábra). Az R^2 értéke (determinációs együttható) 0,44-es értéke csupán közepes erősségű (annak is alacsonyabb szintje), de egyenes irányú kapcsolatot mutat a két mutató értékei között. Ez is alátámasztja a korábban bemutatott Easterlin-paradoxont. Jelentősebb eltérést mutatnak:

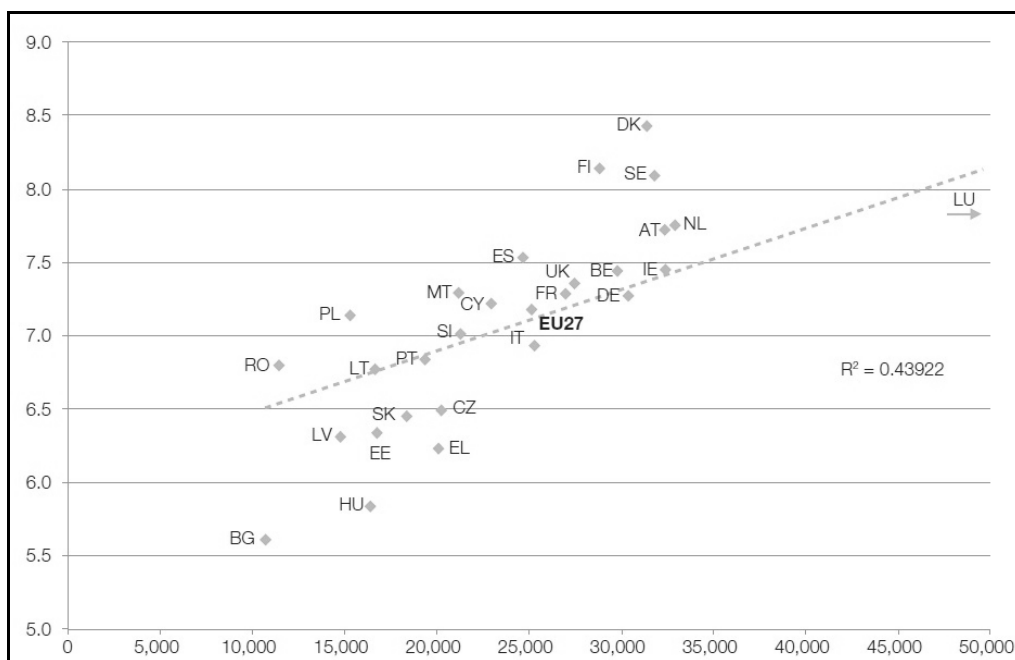
- alacsony GDP/fő és alacsony elégedettség: Bulgária és Magyarország
- alacsony GDP/fő, de viszonylag magas elégedettség: Románia és Lengyelország

- magas GDP/fő, de számított értéknél magasabb elégedettség: Dánia, Finnország és Svédország

Ezen eltérések mögött olyan nem anyagi tényezők állnak, mint például a környezet állapota vagy a társadalom pszichés állapota. Ez is azt bizonyítja, hogy csupán jövedelmi mutatóval nem mutatható ki társadalmi jelzőszám, annak sokkal komplexebbnek, több dimenzióra kiterjedőnek kell lennie.

2. ábra: Az elégedettség és az egy főre jutó GDP közti korreláció az Európai Unió tagországai között

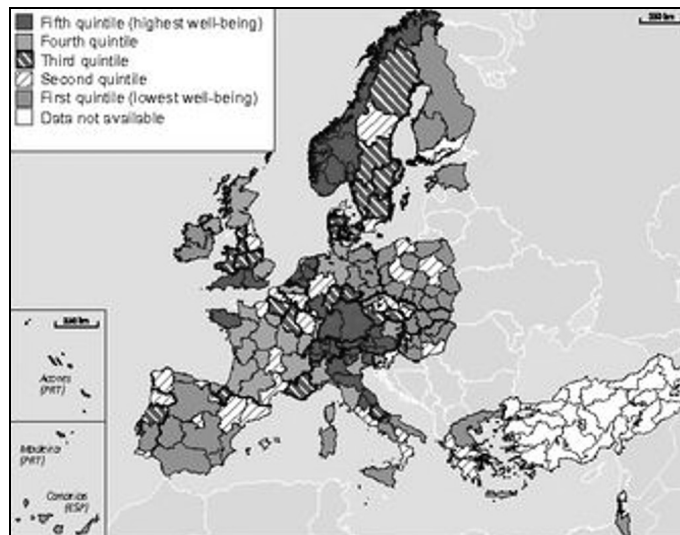
Figure 2: Correlation between life satisfaction and GDP per capita in European Union members

Forrás: R. Anderson eds. (2012)

Bár a korábban említett Stiglitz-jelentés sürgette, nem dolgozott ki az Eurostat jól-létre vonatkozó mutatót, ezért a regionális szint vizsgálatakor az OECD indexét (3. ábra) mutatom be, mely az anyagi életkörülmények, objektív életkörülmények (szociális és környezeti feltételek, egészségügyi mutatók) és a szubjektív életminőség faktorát használja (OECD 2014).

3. ábra: A jól-lét regionális különbségei Európában
 Figure 3: Inequalities of regional well-being in EU

Forrás: How's Life in Your Region?: Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making (OECD, 2014)

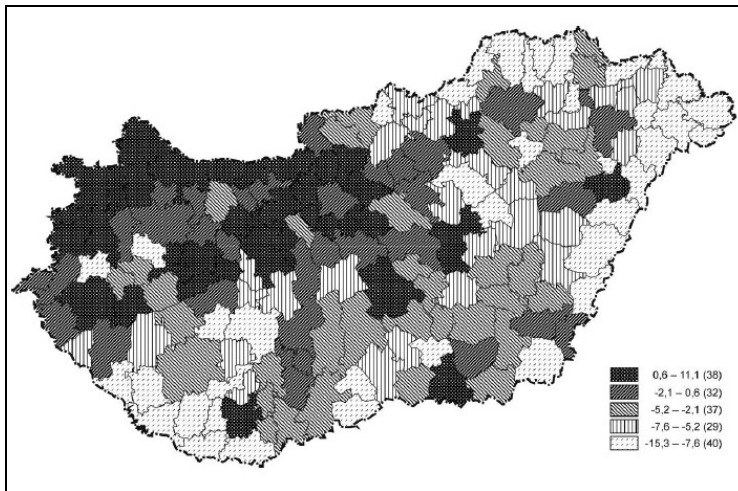
Ahogy egy-egy területi szinttel lejjebb vizsgálódunk mindig egyre finomabban rajzolódnak ki és nőnek az egyenlőtlenségek (sötétebb magas, világosabb alacsony jól-lét), pl. a fent már említett vasfüggöny jól-lét tekintetében a mai napig „meghúzódik” a volt NDK és NSZK között az újraegyesítés után negyed évszázaddal is. Olaszország esetén az észak-dél, Belgium esetében pedig a flamand-vallon ellentét emelhető ki egyértelműen. A jól-lét legmagasabb értékei jórészt az Európai Unió térszerkezettel foglalkozó dokumentumokban „kék banánnak” nevezett legfejlettebb régiókban összpontosulnak (Dél-Angliától Észak-Olaszországig húzódó félkör), valamint a Skandináv térségben. Fontos kiemelni, hogy a nagyvárosi régiók értékei általában kiemelkednek az országos átlagból, főként az EU-s átlagnál fejletlenebb államokban, pl.: Portugália, Spanyolország, Lengyelország.

Hazánkat vizsgálva a megyei szintet kihagyva egyből a járásokra térnek, ugyanis több megye esetében megfigyelhető, hogy a jobb értékeit a népesebb megyeszékhelyük járásának köszönhetik: Pécsi, Szegedi, Kecskeméti, Szolnoki és Debreceni járás (4. ábra). Az elemzéshez Koós Bálint (2015) munkáját használom, aki objektív jól-lét mutatóját a Szirmai Viktória által vezetett kutatócsoport kérdőíves felméréseinek eredményei alapján súlyozta. A 9 magyar nagyvárosi térségben kitöltött kérdőívek alapján megadható a lakosság jól-lét preferenciái (súlyokkal), melyek sorrendben a következők: egészségi állapot, biztonságérzet, jövedelem, társas kapcsolatok, demokrácia,

települési környezet, munka, oktatás (BERKI – HALÁSZ 2015). A súlyozás tovább növelte az amúgy is kedvező mutatókkal bíró – kivétel Devecseri, Sümegi és Vasvári – Észak-Dunántúl járásait. Míg a déli és keleti országrész amúgy is kedvezőtlen mutatóit inkább tovább rontotta. Sajátos, hogy Budapest esetében a súlyozás egy kategóriával lejjebb értékelte az objektív szintet, míg az agglomerációban nem.

4. ábra: Magyarország járásainak jól-léti egyenlőtlenségei

Figure 4: Inequalities of districts well-being in Hungary

Forrás: Koós B. (2015).

4. AZ ÉLETMINŐSÉG VIZSGÁLATA VÁROSI SZINTEN

4.1. NEMZETKÖZI PÉLDÁK

A nemzetközileg két legismertebb városrangsor az Economist Intelligence Unit, valamint a Mercer által évente kiadott lista. Előbbi „liveability”, utóbbi „quality of living” szót használja, melyek magyar megfelelője az élıhetőség. A The Economist (www.eiu.com) évente megjelentet egy 140 várost tartalmazó rangsort, mely több mint 30 kvantitatív és kvalitatív faktorból áll, melyeket öt kategóriába oszthatunk:

- biztonság (25%, különböző kriminalitási indikátorokból tevődik össze és terrorfenyegetettségéből)
- egészségügy (20%, privat- és közellátás minőségi indikátorai)

- kultúra és környezet (25%, klimatikus viszonyoktól a szabadidő eltöltéséig)
- oktatás (10% privat- és közoktatás minőségi indikátorai)
- infrastruktúra (20% telekommunikáció, közutak minősége, stb.)

2016-ban sorozatban hatodszor Melbourne végzett az élen. Az első tíz között három ausztrál és (győztesen kívül Adelaide, Perth) és három kanadai város (Vancouver, Toronto, Calgary) mellett Bécs, Auckland, Helsinki és Hamburg végzett. A polgárháború súlytotta Damaszkusz a sereghajtó és Afrikai, valamint Ázsiai városok közé egyetlen európaiként képviselteti magát az utolsó tízben Kijev, köszönhetően nagyrészt az orosz konfliktusnak. Az utóbbi öt év adatát tekintve megállapítható, hogy az index érzékeny a terrorfenyegetettségére, mutatja ezt számos nyugat-európai város visszaesése (Brüsszel, Párizs, London), valamint a negatív gazdasági folyamatokat is jól jelzi (Chicago, Detroit, Athén). 2011-16-os időszakban az ideális élhetőség irányába jelentős pozitív elmozdulást tettek kelet-közép-európai nagyvárosok (Budapest, Pozsony, Varsó) és szénhidrogénkészletekből meggazdagodott városok (Dubai, Kuvaitváros, Baku, Teherán).

A Mercer (www.mercer.com) 16 éve közli rangsorát több mint 440 várost megvizsgálva (2016-ban 230-at). Indexe 39 faktorból áll, melyek tíz kategóriába csoportosíthatók:

- politikai és társadalmi környezet (politikai stabilitás, bűnözés, jogi környezet, stb.)
- gazdasági környezet (pl. banki szolgáltatások)
- szocio-kulturális környezet (pl. személyi szabadság, cenzúra)
- egészségügyi feltételek (pl. kórházak felszereltsége és szolgáltatásai, légszennyezés)
- oktatás (pl. nemzetközi szintű oktatási intézmények elérhetősége)
- közszolgáltatások és közlekedés (pl. vízellátás, közösségi közlekedés)
- rekreáció (éttermek, színházak, sportolási lehetőségek, stb.)
- fogyasztási cikkek (pl. alapvető élelmiszerek elérhetősége, autók)
- lakhatás (bérleti díjak, lakások felszereltsége stb.)
- természeti környezet (pl. klíma, természeti katasztrófa esélye)

Míg a EIU rangsorában Bécs a 2. helyezett, a Mercernél 7 éve folyamatosan vezeti a listát. Az első 10-ben szerepel még két svájci (Zürich, Genf) és három német város (München, Düsseldorf, Frankfurt) mellett Auckland, Vancouver, Koppenhága és Sydney. Az utolsó tízben a háború által súlytott városok (Bagdad, Szanaa, Damaszkusz) mellett szerepel még a természeti katasztrófák által többször romba döntött Port-au-Prince, valamint szegény afrikai

fővárosok. Budapest a középmezőnyben szerepel (77.), azonban a régióban Ljubljana után a második.

4.2. HAZAI PÉLDÁK

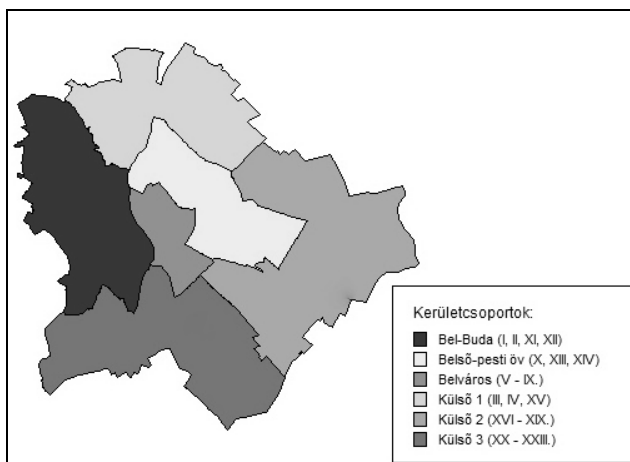
Az utóbbi években Magyarországon is kezdenek szaporodni a különböző városrangsorok, a legismertebbek ingatlanközvetítő cégekhez, valamint bankokhoz köthetők, tehát főként marketing célokat szolgálnak. A továbbiakban ezért egy szubjektív, valamint egy objektív intraurbán kutatást mutatok be Budapest életminőségének vizsgálatára.

4.2.1. Budapest szubjektív életminőségének néhány jellemzője

2012. április-augusztus között személyes kérdőíves felmérést végeztünk 1041 fős mintanagysággal figyelve a reprezentativitásra, az ELTE TáTK Budapest kutatás keretében. A továbbiakban a kutatásból kiadott három ismertető (KOLTAI ET. AL. 2013; CSIMADY – GREGOR 2013; KMETTY – KOLTAI 2013) térben jól elemezhető részleteit mutatom be röviden. A kutatás kerületcsoportokra (5. ábra) vonatkozóan közöl adatokat, melyek így általánosítók, de a fő tendenciákat azért jól tükrözik – V. és VIII. kerület besorolását leszámítva.

5. ábra: Az ELTE TáTK által végzett Budapest kutatás (2012) kerületcsoportjai

Figure 5: District groups of Budapest research (2012) by ELTE TáTK

Forrás: Koltai J. et. al. (2013).

A lakáskörülményeket vizsgálva 1-től 5-ig terjedő skálán Bel-Budát leszámítva az összes többi kerületcsoport 3,5-es értéket mutat arra a kérdésre,

hogyan mennyire jellemző a lakására, hogy túl magasak a fenntartási költségek. Ezzel szemben mégis kötődés alakult ki az emberekben lakóhelyük iránt, ugyanis az 1,93-as átlagérték arra a kérdésre, hogy mennyire jellemző az, hogy nem szeret itt lakni kedvezőnek mondható. A lakás kis méretének problémája leginkább a Belvárosban és a Külső 2-es kerületcsoportban érhető tetten, míg legkevésbé Bel-Budára és a Külső 3-as kerületcsoportra jellemző. A válaszadók véleménye alapján a túl sok műszaki gond leginkább a belvárosi és a Külső 2-es kerületcsoport lakásait sújtja. A zajártalmakkal kapcsolatosan szintén a Belvárosban élőknek volt a legnagyobb panaszuk. Azokra a kérdésekre, hogy mondható-e az Önök lakására, hogy vizes, hideg, sötét, vagy repedtek a falak, a kerületcsoportok közül kiugróan magas az igenek aránya a Belvárosban és a Külső 2 övben. Összegezve a lakáskörülmények szubjektív értékelését kijelenthető, hogy legrosszabb körülményeket a Belváros, valamint a Külső 2-es kerületcsoport, míg a legélhetőbb lakáskörülményeket Bel-Buda és a Külső 3-as kerületcsoport nyújtja lakóinak.

A lakókörnyezetet jellemző mutatók közül a közterek és épületek rossz állapotát egyértelműen a belső övek (Belváros, Belső-pesti öv és Bel-Buda) lakói sorolták a legfontosabb problémák közé. A kedvezőtlen tisztasági állapotok is jellemzően a belső övek gondja. A közbiztonság hiánya kiugró értéket mutat a Külső 3-as övezetben, valamint a Belvárosban.

Közlekedés szempontjából elsőként a parkolási nehézségeket tekintve – nem meglepő módon, a helyhiánynak köszönhetően – a cityhez tartozó kerületekben okoz legnagyobb problémát. Az egyéni közlekedés tekintetében sincs meglepetés: kiugróan magas a Külső 2 kerületcsoport értéke, míg legkevésbé a belvárosi lakosoknak okoz nehézséget. A tömegközlekedés helyzetét legrosszabbnak a Külső 2 és 3 kerületcsoportok tartják, valamint magas az elégedetlenek aránya Bel-Budán is. Utóbbiak helyzetén az azóta átadott 4-es metró, valamint a fonódó villamoshálózat enyhülést hozhat. Mindezek fényében nem meglepő az, hogy átlagosan a Külső 2 és 3 kerületcsoportok, valamint Bel-Buda lakói érnek be a leghosszabb idő alatt munkahelyükre.

A magasabb életminőséghez köthető kulturális események látogatása (mozi, színház, hangverseny, kiállítás) Bel-Budán valamint a Külső 2 kerületcsoportban mutat magas értéket. A tereken, (sétáló) utcákon, valamint parkokban legtöbbször a Külső 1-es övezet lakói töltenek. A legsportosabb kerületcsoportok: Belső-Pest és Külső 1. A szabadidő eltöltése tehát nagyon vegyes képet mutat.

Végül a társadalmi életben való részvételt emelhetjük ki a helyi politikába való beleszólásról – ennek értékei lesújtóan alacsonyak és nem mutathatók ki nagy különbségek, mely a politikából való kiábrándultsággal köthető össze – és a civil szervezeti tagsággal. Utóbbiban jelentős egyenlőtlenségek mutatkoznak:

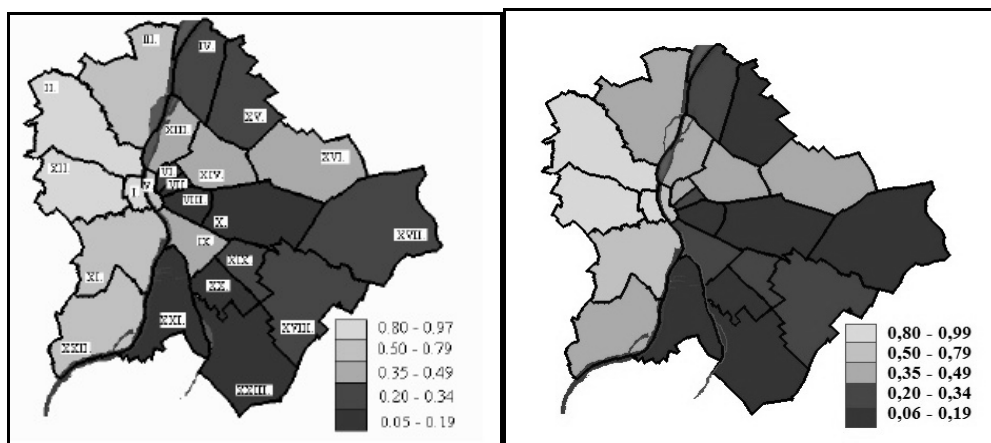
a legmagasabb érték a Belső-pesti övet jellemzi (35 %), míg a legalacsonyabb érték itt a Külső 3 kerületcsoportnál mutatható ki (19 %).

4.2.1. Budapest objektív életminőségének kerületi egyenlőtlenségei

A hazai statisztikában az ezredfordulót követően indult meg egy olyan módszertani diskurzus, mely a HDI (magyar megfelelője HFM) hazai adaptációját tűzte ki célul. Az egy főre jutó GDP (PPP-ben) indexet az egy főre jutó adóköteles jövedelem váltotta fel, míg az oktatási indexet (írni-olvasni tudás és oktatás egyes szintjein tanulók arányának komplex mutatója) a felsőfokúak végzettségének arányára a 25 éven felüli korosztályban cserélték le. A születéskor várható élettartamot, valamint az eredeti súlyozást nem módosították. A változtatásokkal így elérték, hogy az MHFM (azaz a módosított HFM) egészen a települési (és fővárosi kerületi) szintig könnyen és egyértelműen előállíthatóvá vált (JÓZAN 2008). Izsák Éva, Probáld Ferenc és Uzzoli Annamária (2010) is a módosított HDI segítségével mutatta ki az életminőség területi egyenlőtlenségeit a budapesti kerületek között. Tíz év távlatának adataival pedig reprodukáltuk a vizsgálatot (6. ábra).

6. ábra: A Módosított Humán Fejlettségi Mutató értékei Budapesten 2001-ben (bal oldal) és 2011-ben (jobb oldal)

Figure 6: The values of modified HDI in Budapest 2001-2011

Forrás: Izsák É. – Probáld F. – Uzzoli A. (2010); Csébi M. (2015).

A 2001-es adatokat tartalmazó térképről leolvasható egyrészt a budai kerületek előnyös helyzete, másrészt az életminőség mozaikos térszerkezete a pesti oldalon (IZSÁK – UZZOLI 2013). Nemcsak a budai oldalt, hanem az egész fővárost tekintve kiemelkedik az I., II. és XII. kerület. A másik három budai kerület (III., XI. és XXII.) értékei bár elmaradnak az előzőkétől, még így is a

fővárosi átlagszintnél magasabb érték mérhető. A pesti oldal életminőségének térszerkezete jóval összetettebb: megfigyelhető egyrészt a belső pesti kerületek kedvezőtlen helyzete, – kivételt az V. kerület és részben a IX. is – másrészt az egyre inkább hátrányos helyzetbe kerülő dél-pesti kerületek csoportja (XX., XXI. és XXIII.). Ezek fő okaiként Izsák Éva és Uzzoli Annamária a idősödő korszerkezetet, a magas munkanélküliséget, az elavult lakásállományt és az elszegényedő rétegek nagy arányát említi meg. A IX. és XIII. – egykori ipari – kerületek javuló életfeltételeiben nagy szerepe van az ipari szennyezés csökkenésének, valamint a barnamezők rehabilitációjának (*IZSÁK – UZZOLI 2013*). A XIV. és XV. kerületek pesti viszonylatban jó helyzete főként a zöld, kertvárosi jelleggel magyarázható.

A 2011-es adatsor alsó, illetve felső határainak növekedése 2001-hez képest azt mutatja, hogy javult mind a legrosszabb, mind a legjobb helyzetben lévő kerületek életminősége, ha azonban az egyes kategóriákba tartozó kerületek számára tekintünk, láthatóvá válnak a negatív folyamatok is. A legszembetűnőbb változás, hogy a budai oldal is mozaikossá vált/válik. Míg a TOP 3-as mag (I., II. és XII. kerület) szilárdan megmaradt, addig mind a III., mind a XXII. kerület egy kategóriával lejjebb süllyedt, ám továbbra is átlag feletti értékeket mutatnak. A pesti oldal alapvetően mozaikos struktúrája ugyan nem változott jelentősen, de itt is megfigyelhetők elmozdulások. A dél-pesti kerületek alacsony értékei konzerválódni látszanak (XX., XXI. és XXIII.), melyek főként a szociális problémáknak köszönhetőek, melyeket tovább súlyosbít az a tény, hogy a belvárosból kiköltöző elszegényedő rétegek kedvelt beköltözési célpontjai (*IZSÁK – UZZOLI 2013*). A pesti oldalon kirajzolódni látszik egy életminőségbeli törésvonal, mely a Belváros-Terézváros-Zugló-XVI. kerületek déli határával esik egybe. Ebből az életminőség szempontjából kedvezőtlen térségből, egyedül Ferencváros emelkedik ki, 0,344-es MHFM értékével épphogy alulról súrolja a fővárosi átlagértéket. A kerület objektív életminőségbeli pozitív elmozdulását a sikeres városrehabilitációs projektek tovább erősíthetik. Pozitív fejlemény, a VI. kerület átlag alattiból átlag felettivé javuló értéke, kisugárzó hatása lehet a VII. kerületre nézve, melynek értéke szintén pozitív irányba mozdultak el, igaz a változás mértéke csekély. A IV. kerület, bár átlag alatti, értékei javuló tendenciát mutatnak, ennek köszönhető egy kategóriával való feljebb kerülése, melyben kulcsszerepe van a barnamezős területek rehabilitációjának, valamint az ipari szennyezések csökkenésének (*IZSÁK – UZZOLI 2013*). A XV. kerület alacsony MHFM értéke kiugró az életminőségi törésvonaltól északra fekvő területek közül. A kerület lehetséges kitorési pontjai: elérhetőség javítása, lakótelepek rehabilitációja, kertvárosi jelleg erősítése.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány áttekintést nyújtott az életminőség fogalmi keretrendszeréről, jellemzőiről és különböző területi szintű vizsgálatairól (kiemelten a városokat). Sem az életminőség fogalmáról (illetve a kapcsolódó társadalmi jelzőszámok viszonyulásáról), sem vizsgálati módjáról nincs általános elfogadott nemzetközi standard. Ennek kettős oka van, egyrészt fiatal jelenségről beszélünk, – nemzetközi szinten '60-as évek óta kutatják, hazánkban pedig 2000-es évektől – másrészt multidiszciplináris és multidimenzionális jellegű. Ennek köszönhetően sokféle megközelítés és index létezik, melyek közül a legelterjedtebbeket próbáltuk bemutatni. A globális szinttől a városokig vizsgálva azért találunk közös pontokat az indexekben (pl.: jövedelem, oktatás, környezeti állapot, munka, biztonság, stb.). Hosszú távú és jelenleg is zajló folyamatok jól kirajzolódnak a mutatók értékeit vizsgálva, összehasonlítva. A munka elméleti jellegű, saját kutatási eredményről az utolsó fejezet részben esik szó Budapest objektív életminőségének kerületi egyenlőtlenségeinek kapcsán. 10 év távlatában is jelentős változások zajlanak a budapesti kerületekben életminőség szempontjából. Egyrészt mozaikosodik a budai oldal, másrészt a pesti oldalon is jelentős változások zajlanak, melynek motorjai a városrehabilitációk, valamint a barnamezők újrahasznosítása.

IRODALOM

- A.C. PIGOU** (1920): *The Economics of Welfare*. Macmillian and Co., London, 980 p.
- ÁGOSTON L. et al.** (2007): *Az életminőségen túl – Elméletek, módszerek és gondolatok az életminőség kapcsán*. DEMOS Magyarország Alapítvány, Budapest, 73 p.
- BERKI M. – HALÁSZ L.** (2015): *Társadalmi jól-lét jellegzetességek és a területi, társadalmi meghatározottságok*. In: Szirmai V. (szerk.): *A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, pp. 169-200.
- CSÉBI M.** (2015): *A budapesti kerületek életminőségének területi egyenlőtlenségei*. In: Berkes J. – Kecskés P. (szerk.): *„Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szerkezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja.” A IX. Fiatal Regionalisták Konferenciájának előadásai*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr, pp. 26-34.
- CSIZMADY A. – GREGOR A.** (2013): *Objektív környezet: Budapest-kutatás, 2012*. ELTE, Budapest, 19 p.

- EGEDY T.** (2009): Városrehabilitáció és életminőség. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, 152 p.
- I. ANDRÁŠKO** (2013): Quality of Life: An Introduction to the Concept. Masarykova univerzita, Brno, 87 p.
- IZSÁK É. - PROBÁLD F. - UZZOLI A.** (2010): Examining the factors of the factors of quality life – a case study in Budapest. In: Banat's Journal of Biotechnology 1. pp. 37-47.
- IZSÁK É. - UZZOLI A.** (2013): Életminőség és természeti adottságok Budapesten. In: Mindszeny A. (szerk.): Budapest: földtani értékek és az ember. Városgeológiai tanulmányok („In urbe et pro urbe”). ELTE – Eötvös Kiadó, Budapest, 311 p.
- JÓZAN P.** (2008): A módosított humán fejlettségi mutató (MHFM) és alkalmazhatósága az életminőség mérésében. Statisztikai Szemle 10-11. pp. 949-969.
- KMETTY Z. - KOLTAI J.** (2013): Politika és network: Budapest-kutatás. ELTE, Budapest, 17 p.
- KOLTAI J. et al.** (2013): Élhető város: Budapest-kutatás. ELTE, Budapest, 27 p.
- NAGY G. - KOÓS B.** (2015): A jól-lét index fejlődése. In: Szirmai V. (szerk.): A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, pp. 47-65.
- OLÁH A. et al.** (2016): Boldogságtérkép. Sajtótájékoztató anyag. (www.boldogsagprogram.hu)
- R. ANDERSON et al.** (2012): Third European Quality of Life Survey – Quality of life in Europe: Impacts of the crisis. Luxembourg, Publications Office of the European Union. Letöltve: <http://www.slideshare.net/TheHappinessInitiative/eurofound-quality-of-life-report-with-amazing-subjective-wellbeing>
- OECD** (2014): How's Life in Your Region?: Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making. European Union, OECD Publishing. Letöltve: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/urban-rural-and-regional-development/how-s-life-in-your-region_9789264217416-en#page2
- R.A. EASTERLIN** (1974): Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. In: David, P.A. – Weber, M.W. (eds.): Nations and Households in Economic Growth. Essays in Honor of Moses Abramovitz. Academic Press, New York, pp. 88-125.
- R.A. EASTERLIN eds.** (2010): The happiness-income paradox revisited. In: Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 107. (52). pp. 22463-22468.

SZIRMAI V. (2006): Társadalmilag fenntartható fejlődés a kelet-közép európai történelmi belvárosokban. In: Bulla M. – Tamás P. (szerk.): Fenntartható fejlődés Magyarországon: jövőképek és forgatókönyvek. Új Mandátum Kiadó, Budapest, pp. 402-419.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

www.numbeo.com

www.eiu.com

www.mercer.com